

บทที่ 7

วิเคราะห์ผลของการพัฒนากับหลักการพัฒนายั่งยืน และภูมิสังคม

วัตถุประสงค์ของการเขียนรายงานวิจัยบทนี้ ต้องการอธิบายว่า การพัฒนาชาวเขา ชาวไทยในพื้นที่สูง โดยผ่านโครงการส่วนพระองค์ โครงการหลวง และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เมื่อมีการรับสนองพระราชดำริลงสู่ภาคปฏิบัติ ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นสอดคล้องกับการพัฒนายั่งยืน โดยยึดหลักความกลมกลืนของระบบเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม หรือในปัจจุบัน เรียกว่า เป้าหมายการพัฒนายั่งยืนของโลก 17 ข้อ นอกจากนี้ยังได้อธิบายและแสดงตัวอย่างให้เห็นว่า การพัฒนาต้องแตกต่างไปตามหลักภูมิสังคม

วิเคราะห์ผลของการพัฒนากับการพัฒนายั่งยืน

พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการทรงช่วยเหลือราษฎรผู้ยากไร้ เริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่พระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติในพ.ศ. 2489 แล้วค่อย ๆ สะสมเป็นพระราชกรณียกิจที่มากมายยิ่งขึ้น จากจุดเริ่มต้นของโครงการส่วนพระองค์แล้วเกิดโครงการหลวงครั้งแรกในพ.ศ. 2512 และต่อมาได้จัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พ.ศ. 2525 การช่วยเหลือประชาชนให้พ้นจากความยากจน แร่นแค้น และการแก้ไข ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อม การอนามัย การศึกษา หรือปัญหาอื่น ๆ ของประชาชน ก่อนพ.ศ. 2535 หรือก่อนการประชุมสหประชาชาติ ครั้งที่ 2 ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ในเรื่อง สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา การพัฒนาประเทศ พัฒนาคน เป้าหมายของแต่ละประเทศ เน้นด้าน การพัฒนาเศรษฐกิจ หรือการพัฒนาด้านอื่น ๆ เพื่อให้เศรษฐกิจดีขึ้น แต่หลังจากการประชุม ระดับโลกดังกล่าวแล้ว ได้เกิดแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) สำหรับทศวรรษ (1991-1999) และ ศตวรรษที่ 21 เพื่อเป็นแผนแม่บทของโลก สำหรับการดำเนินงานที่จะทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืนทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม และในเวลาต่อมาได้มีการจัดทำเป้าหมาย การพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals) เป็นระยะเวลา 15 ปี (พ.ศ. 2543-2558) ครอบคลุมงาน 8 เป้าหมาย คือ การขจัดความยากจน และหิวโหย การส่งเสริมความ เท่าเทียมทางเพศและบทบาทสตรี การรักษาและจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เป็นต้น (สำนักงาน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. เป้าหมายการพัฒนายั่งยืน, ม.ป.ป.) การพัฒนาตามเป้าหมาย ดังกล่าวก็ครอบคลุมถึงหลักการ 3 ประการ คือ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม แต่ได้แจกแจง รายละเอียด และแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมให้เด่นชัดยิ่งขึ้น การพัฒนาแห่งสหัสวรรษ ได้ สิ้นสุดลงในพ.ศ. 2558

สำหรับเป้าหมายการพัฒนายั่งยืนของโลก (Sustainable Development Goals SDGs) ตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2559 ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2573 ประกอบด้วย 17 เป้าหมาย ดังนี้ (เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ, ม.ป.ป.)

1. ยุติความยากจนทุกรูปแบบในทุกที่
2. ยุติความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหารและยกระดับโภชนาการ และการส่งเสริม เกษตรกรรมที่ยั่งยืน

3. สร้างหลักประกันว่าคนมีชีวิตที่มีสุขภาพที่ดี และส่งเสริมสวัสดิการสำหรับทุกคนในทุกวัย
4. สร้างหลักประกันว่าทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพ อย่างครอบคลุมและเท่าเทียม และสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต
5. บรรลุความเสมอภาคระหว่างเพศ และให้อำนาจของผู้หญิง และเด็กหญิงทุกคน
6. สร้างหลักประกันว่า จะมีการจัดให้น้ำและสุขอนามัยสำหรับทุกคน และมีการบริหารจัดการที่ยั่งยืน
7. สร้างหลักประกันว่าทุกคนเข้าถึงพลังงานสมัยใหม่ ในราคาที่สามารถซื้อหาได้ เชื่อถือได้ และยั่งยืน
8. ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง ครอบคลุมและยั่งยืน การจ้างงานเต็มที่ และมีผลิตภาพ และการมีงานที่เหมาะสมสำหรับทุกคน
9. สร้างโครงสร้างพื้นฐานที่มีความทนทาน ส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรม ครอบคลุมและยั่งยืน และส่งเสริมนวัตกรรม
10. ลดความไม่เสมอภาคภายใน และระหว่างประเทศ
11. ทำให้การเมือง และการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความครอบคลุม ปลอดภัย มีภูมิคุ้มกันและยั่งยืน
12. สร้างหลักประกันให้มีรูปแบบบริโภคและผลิตที่ยั่งยืน
13. ปฏิบัติการอย่างเร่งด่วน เพื่อต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลง สภาพภูมิอากาศ และผลกระทบที่เกิดขึ้น
14. อนุรักษ์ และใช้ประโยชน์จากมหาสมุทร ทะเล และทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
15. ปกป้อง ปันพูน และสนับสนุนการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน จัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน ต่อสู้กับการกลายพันธุ์เป็นทะเลทราย หยุดการเสื่อมโทรมของที่ดิน และฟื้นสภาพกลับมาใหม่ และหยุดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ
16. ส่งเสริมสังคมที่สงบสุข และครอบคลุมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้ทุกคนเข้าถึงความยุติธรรม และสร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพ รับผิดชอบ และครอบคลุมในทุกระดับ
17. เสริมความเข้มแข็งให้แก่กลไกการดำเนินงาน และฟื้นฟูสภาพทุนส่วนความร่วมมือระดับโลก สำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาระดับโลก นับตั้งแต่เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรม และเกิดระบบทุนนิยมในพุทธศตวรรษที่ 24 การพัฒนาเข้าสู่ยุคใหม่ของโลก ในพุทธศตวรรษที่ 24 และ 25 มุ่งเป้าหมาย ด้านเศรษฐกิจ ให้เกิดความมั่นคง มั่นคง เฉพาะประเทศที่เจริญแล้วในกลุ่มประเทศยุโรป และสหรัฐอเมริกา เช่น การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ซึ่งอาศัยการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ ๆ เป็นกำลังสำคัญในการผลิต ทำให้เกิดมลพิษ และทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของประเทศกำลังพัฒนาในทวีปแอฟริกา เอเชีย และอเมริกาใต้ ผลการพัฒนาเศรษฐกิจ และเทคโนโลยี ยังส่งผลกระทบต่อประเทศอุตสาหกรรมที่พัฒนาแล้ว ก่อให้เกิดปัญหามลพิษ และสิ่งแวดล้อม จากการแสวงหาความร่ำรวยทางเศรษฐกิจในระบบทุนนิยม

ในปีพ.ศ. 2515 สหประชาชาติ ได้จัดให้มีการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (Stockholm Conference) ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ระหว่างวันที่ 5-16 มิถุนายน พ.ศ. 2515 วัตถุประสงค์ในการประชุม เพื่อหาหนทางแก้ไขปัญหาสังแวดล้อมที่ประเทศต่าง ๆ กำลังเผชิญอยู่เพื่อทุกประเทศตระหนักถึงปัญหาสังแวดล้อมจึงได้กำหนด วันที่ 5 มิถุนายน ของทุกปี เป็นวันสิ่งแวดล้อมโลก (วันสิ่งแวดล้อมโลก, ม.ป.ป.)

ปัญหาเรื่องการพัฒนาเพื่อมุ่งเป้าหมายทางเศรษฐกิจ ได้เริ่มถูกแก้ไขระดับโลก ตั้งแต่พ.ศ. 2515 เป็นต้นมา จนกระทั่งเกิดการประชุมสหประชาชาติ ติดต่อกัน 4 ครั้ง คือ (ผลการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (Rio+20 ในหัวข้อมหาสมุทร และทะเล, ม.ป.ป.)

การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (Stockholm Conference) ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน พ.ศ. 2515

การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Rio/Earth Summit) ณ นครริโอเดจาเนโร ประเทศบราซิล พ.ศ. 2535

การประชุมสุดยอดโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (Johannesburg Summit/Rio +10) ณ นครโจฮันเนสเบิร์ก ประเทศแอฟริกาใต้ ในปีพ.ศ. 2545

การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (Rio +20) วันที่ 20-22 มิถุนายน พ.ศ. 2545 ณ นครริโอเดจาเนโร ประเทศบราซิล

จากข้อตกลงในการพัฒนาอย่างยั่งยืน นับเริ่มต้นตั้งแต่ได้เกิดแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ในพ.ศ. 2535 และทุกประเทศยอมรับและปฏิบัติตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 – 2542 และเปลี่ยนเป็นเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ พ.ศ. 2543-2558 และในปัจจุบัน คือ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก พ.ศ. 2559-2573 สำหรับเป้าหมายมุ่งเน้นการแก้ปัญหาด้านสังคม และสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น สำหรับด้านเศรษฐกิจ ก็ดำเนินอย่างต่อเนื่อง แต่ลดเป้าหมายลง

สรุปแล้ว การพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่ พ.ศ. 2535 หรือก่อนหน้านั้นเล็กน้อย ก็คือ การพัฒนาอย่างกลมกลืน ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการวิเคราะห์การพัฒนาอย่างยั่งยืน ในการวิจัยเรื่องนี้ จึงยึดหลักการการพัฒนาอย่างยั่งยืน 3 อย่าง คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อวิเคราะห์ว่าหลังจากคนไทย มั่ง กะเหรี่ยง ในเขตพื้นที่กลุ่มตัวอย่างดังกล่าวแล้ว ได้รับการพัฒนาแล้วเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม มีสภาพอย่างไรบ้าง

จากประสบการณ์ตรงของผู้วิจัย ที่เคยมีประสบการณ์ในโครงการหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพง ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2518 และได้เดินทางไปติดต่ออีกหลายครั้งในระหว่างปี พ.ศ. 2518-2520 บ้านปางห้วยลาน มีประสบการณ์ในพ.ศ. 2525 หลังจากนั้นได้มีประสบการณ์บ้านกะเหรี่ยงห้วยตอง ปางสมิห้วยอีค่าง และหนองเต่า ระหว่างปีพ.ศ. 2535-2546 หมู่บ้านแม่สาใหม่ และแม่หนองหอย ในปีพ.ศ. 2540 นี่คือการประสบการณ์เดิมที่เกิดจากการเข้าไปวิจัย และพัฒนาหมู่บ้าน ประกอบกับการรวบรวมข้อมูลทั้งด้านการศึกษาเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์แบบกลุ่ม การสัมภาษณ์รายบุคคล และการเงี่ยหูฟัง (Headphones) แล้วตรวจสอบกับบุคคลหลาย ๆ คน เพื่อหาหลักฐานที่เชื่อถือได้ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ผลการพัฒนาอย่างยั่งยืน

คนไทยในด้านเศรษฐกิจ

คนไทยในพื้นที่โครงการสหกรณ์หมู่บ้านสันกำแพง และโครงการพัฒนาพื้นที่ห้วยลาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีรายได้ดีขึ้นกว่าเดิม เนื่องจากการสร้างระบบชลประทาน อ่างเก็บน้ำ ถนนติดต่อกับตัวเมือง จึงทำให้เกิดการมีงานทำตลอดปี ผลผลิตสามารถนำไปจำหน่ายในตลาดได้

ชาวบ้านหมู่บ้านสหกรณ์ เล่าว่า สมัยก่อนปีพ.ศ. 2520 ค่าจ้างวันละ 20 บาท หรือต่ำกว่านั้น จนกระทั่งพ.ศ. 2530 ได้ค่าจ้างวันละ 100 บาท พ.ศ. 2550 ค่าจ้างวันละ 200 บาท และในพ.ศ. 2555 จนถึงปัจจุบัน ค่าจ้างวันละ 300 บาท (สมนึก จิโน สัมภาษณ์, 25 กรกฎาคม 2560)

นอกจากค่าจ้างดีขึ้นกว่าเดิม รายได้ต่อเดือนก็ดีขึ้นกว่าเดิมด้วย ประมาณพ.ศ. 2520-2524 แต่ละครอบครัวมีรายได้ประมาณ 3,000-5,000 บาทต่อเดือน รายจ่ายประมาณ 2,000-4,000 บาท ก็พอมีเงินออมบ้าง แต่บางปีก็ไม่มีเงินออม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผลผลิตผลการเกษตร (ทะนงศักดิ์ อนามา และคณะ. สัมภาษณ์, 13 กันยายน 2560)

หลังจากได้จัดตั้งสหกรณ์การเกษตรหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพง จำกัด เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2524 ได้มีการส่งเสริมให้มีการเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ เป็ด หมู และการเลี้ยงโคนม รายได้ชาวบ้านก็ดีขึ้นกว่าเดิม จากการขายน้ำนมวัวในแต่ละวัน จากการสอบถามกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงโคนม จำนวน 20 คน ได้รับคำตอบว่า การเลี้ยงโคนมมีรายได้เพิ่มขึ้นกว่าเดิมหลายเท่า ก่อนเลี้ยงโคนม มีรายได้ประมาณเดือนละ 3,000-5,000 บาท หรือบางคนอาจน้อยกว่าหรือมากกว่านั้น แต่เกษตรกรไม่เคยมีรายได้เดือนละ 10,000 บาท แต่หลังจากเลี้ยงโคนมและทำธุรกิจอื่น ๆ ผ่านระบบสหกรณ์ มีรายได้หรือกำไร 20,000 บาทต่อเดือน ต่อวัวแม่รีดจำนวน 20 ตัว ถ้าเลี้ยงวัวนมแม่รีด 30 ตัว มีรายได้ประมาณ 30,000-40,000 บาท (กลุ่มเกษตรกรวัวนมสันกำแพง สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2561) รายได้ของเกษตรกรต่อเดือนดังกล่าวแล้วมิได้หักค่าแรง ค่าเสื่อมทุน และค่าวัสดุอื่น ๆ จึงมิใช่กำไรสุทธิ

จากตัวอย่างการศึกษากำไรสุทธิจากฟาร์มโคนม จำนวนโค 20 แม่รีด ค้นพบว่า มีรายได้ต่อเดือน 144,000 บาท รายจ่าย 130,101 บาท กำไรสุทธิต่อเดือน 13,889 บาท คิดเป็นร้อยละ 10.7 (ทำฟาร์มโคนมต้องลงทุนเป็นเงินเท่าไร, 2011)

โคนมแต่ละตัวจะให้น้ำนมประมาณ 6-10 ปี หรือตั้งแต่อายุ 3-13 ปี ถ้าอายุโคนมมากกว่านี้สามารถจำหน่ายในท้องตลาดได้ตัวละ 25,000 – 30,000 บาท ลูกวัวตัวผู้คลอดใหม่ ขายตัวละ 1,000-1,500 บาท มวลัวขายกระสอบละ 20 บาท วัว 15 ตัวได้มูลสัตว์ขายวันละ 10 กระสอบ เมื่อจำหน่ายแม่วัวแก่แล้ว ต้องซื้อแม่วัวสาวท้องแก่มาเลี้ยง ตัวละ 40,000-45,000 บาท (กลุ่มเกษตรกรวัวนมสันกำแพง สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2561)

สำหรับเกษตรกรผู้เลี้ยงวัวนมตั้งแต่ 31-40 ตัว ก็ยังคงใช้แรงงานในครอบครัว คือ สามีและภรรยาเป็นหลัก เช่นเดียวกับกลุ่มเลี้ยงโคนม 15-30 ตัว อาจมีบุตรหรือญาติเป็นแรงงานเสริม แต่ไม่ใช่แรงงานรับจ้าง รายได้ต่อเดือนจากการขายน้ำนมประมาณ 60,000-70,000 บาท หรือปีละ 720,000-840,000 บาท หักค่าอาหารและค่าวัสดุอื่น ๆ กรณีสวมอาหารสัตว์ หรือผลิตอาหารสัตว์ คิดต้นทุนอาหารร้อยละ 35 เหลือเงินรายได้ปีละ 468,000-546,000 บาท รายได้จำนวนนี้ยังไม่หักค่าแรง ค่าเสื่อมทุน และค่าวัสดุอื่น ๆ จึงมิใช่กำไรสุทธิ

การเลี้ยงโคนม เป็นรายได้ที่ติดอย่างหนึ่งของกลุ่มเกษตรกร เพราะการเลี้ยงโคนม นอกจากการขายน้ำนมเป็นรายได้หลักแล้ว ยังมีรายได้เสริมทุกวันจากการขายมูลสัตว์ ลูกโคตัวผู้ โคนแก่ตัวเมีย แต่การเลี้ยงโคนมมีต้นทุนอาหารสำเร็จรูปที่สูง ถ้าไม่ผลิตอาหารเสริมก็ลดต้นทุนไม่ได้

รูปที่ 7.1 การเลี้ยงโคนม

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเกษตรกร และการสังเกตศึกษาพบว่ากลุ่มเกษตรกรที่เลี้ยงโคนม ประมาณ 31-40 ตัว จะมีรายได้ต่อเดือน ดังนี้

1. รายได้จากการขายน้ำนมหลังจากหักต้นทุนค่าอาหาร (หักต้นทุนอาหารเฉลี่ยร้อยละ 40)	39,000	บาท
2. ค่าขายมูลโค (วันละ 23 กระสอบ ๆ ละ 20 บาท เวลา 30 วัน)	13,800	บาท
3. ค่าขายลูกโคตัวผู้	X	บาท
4. ค่าขายแม่โคแก่	Y	บาท
ดังนั้นรายได้ต่อเดือน	52,800+X+Y	บาท

จำนวนโคนมน้อยกว่านี้ รายได้ก็ลดหลั่นลงไป ข้อสังเกตอีกอย่างหนึ่ง คือ รายได้จากการขายมูลสัตว์ได้ประมาณร้อยละ 35 ต่อเดือน และขายหมดทุกเดือน ผู้ซื้อสินค้าต้องติดต่อจองล่วงหน้า

นอกจากนี้ยังมีรายได้จากการจัดจำหน่ายสินค้าโอท็อป เช่น ผ้าถัก ม่านประตู หน้าต่าง ผ้าเช็ดหน้า ผ้าเช็ดมือ ปอกลหมอน ผลิตภัณฑ์จากไม้มะม่วง ไข่เค็มน้ำแร่ ฯลฯ สินค้าดังกล่าวแล้ว ก็เป็นรายได้เสริมให้แก่ชาวบ้านได้เดือนละ 1,000-3,000 บาท แต่ก็ไม่แน่นอนทุกเดือน (สรวิชัย ชาญเกษม. สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2561)

เกษตรกรที่เลี้ยงโคนม ส่วนมากมีพื้นที่ปลูกพืชผักสวนครัว หรือบางคนทำนา ผลิตผลดังกล่าวแล้ว ช่วยลดรายจ่ายในครอบครัว จึงมีเงินออมในการยังชีพเพื่อจุนเจือให้บุตรหลานได้รับการศึกษาอย่างพอเพียง

โครงการพัฒนาพื้นที่ห้วยลานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หลังจากได้เริ่มพัฒนาพื้นที่ในพ.ศ. 2532 แล้วชาวบ้านมีเศรษฐกิจดีขึ้น ชาวบ้านปลูก ห้วยลาน ส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรในเขตพื้นที่ชลประทาน จากการสัมภาษณ์ชาวบ้าน 32 คน ประกอบอาชีพผสมผสานกันหลาย ๆ อย่าง เช่น เลี้ยงสัตว์ หัตถกรรม ได้แก่ ทอผ้า จักสาน ค่าขาย รับจ้าง โฮมสเตย์ มีรายได้ต่อเดือนตั้งแต่ 10,000-15,000 บาท ชาวบ้านในหมู่บ้านแห่งนี้ทำนา ได้ข้าวเพื่อขายและบริโภคเป็นรายได้เสริมอีกอย่างหนึ่ง

ได้สัมภาษณ์ผู้หญิงวัยกลางคน นึ่งถักทอเสื้อผ้าในทุ่งนาหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยว ผู้วิจัยพบโดยบังเอิญหลังจากซักถามแล้ว สรุปได้ว่า

รับจ้างถักเสื้อผ้า ค่าจ้างตัวละ 600 บาท ใช้เวลาถักเสื้อ 1 ตัวประมาณ 10 วัน หรือประมาณวันละ 60 บาท แต่ที่ต้องมาถักเสื้อในทุ่งนา เพราะต้องดูแลวัวของตนเอง จำนวน 35 ตัว ปล่อยให้เล็มหญ้าในทุ่งนา ราคาวัวปีพ.ศ. 2558 ตัวละ 18,000-20,000 บาท ปีพ.ศ. 2560 ตัวละ 12,000-15,000 บาท นอกจากนี้ยังขายมูลวัวได้อีกกระสอบละ 20 บาท

แม่บ้านกลุ่มเกษตรกรห้วยลาน เล่าให้ฟังว่า ประมาณปีพ.ศ. 2520-2530 มีรายได้ต่อเดือนประมาณ 3,000-4,000 บาท รายจ่ายประมาณเดือนละ 2,500 บาท มีเงินเก็บออม “รายได้ก็ไม่มาก รายจ่ายก็ไม่มาก” แต่ในปัจจุบันมีรายได้ประมาณเดือนละ 15,000-20,000 บาท แต่รายจ่ายมีมาก จึงไม่มีเงินออมเหมือนอดีต (กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรห้วยลาน. สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2561)

รูปที่ 7.2 ทรัพยากรภูมิปัญญาตำบลบ้านสหกรณ์

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรทำอาชีพเสริมด้านที่พัก และการท่องเที่ยว อธิบายว่าหลังจากเกิดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้มีการสร้างถนน อ่างเก็บน้ำ และต่อมาได้ส่งเสริมการท่องเที่ยว ตั้งแต่ พ.ศ. 2550 จึงทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวแบบทัศนอารรมากยิ่งขึ้น บางคนต้องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ควบคู่กับธรรมชาติจึงได้รวมกลุ่มสร้างโฮมสเตย์ขึ้นครั้งแรกในพ.ศ. 2553 ต่อมาได้รวมกลุ่มโฮมสเตย์ในพ.ศ. 2556 รวมทั้งหมด 7 หลัง ปัจจุบันพ.ศ. 2561 มีจำนวน 8 หลัง ค่าบริการคนละ 200 บาท ต่อที่พัก 1 คืน ค่าอาหารมื้อละ 100 บาท สำหรับค่าน้ำดื่ม หรือกิจกรรมอื่น ๆ เช่น สาธิตการแสดง การทอผ้า หรือพิธีกรรม คิรราคาต่างหาก นักท่องเที่ยวไม่มากนัก ส่วนมากเป็นนักศึกษาต่างชาติ คนไทย การเข้าพักโฮมสเตย์ในบ้านปาง-ห้วยลาน ในรอบ 1 ปี ปี มีประมาณ 6 เดือน ในระหว่างเดือนมิถุนายน-สิงหาคม และพฤศจิกายน ธันวาคม และมกราคม มีรายได้เฉลี่ยแล้วเดือนละ 2,000-3,000 บาท หรือปีละ 12,000-18,000 บาท ยังยึดเป็นรายได้หลักไม่ได้ ต้องทำธุรกิจการเกษตร และอาชีพนอกภาคเกษตร เช่น จักสาน ทอผ้า ขายอาหาร ฯลฯ ควบคู่ไปด้วย (วรรณภา แก้วศุภางค์ และกลุ่มโฮมสเตย์บ้านปาง-ห้วยลาน. สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2561)

รูปที่ 7.3 ที่พักแบบโฮมสเตย์บ้านปาง ห้วยลาน

สำหรับกลุ่มหัตถกรรม เช่น จักสาน ทอผ้า มีรายได้จากการจัดจำหน่ายสินค้าประมาณเดือนละ 3,000-4,000 บาท หรือประมาณปีละ 40,000 บาท แต่ละเดือนรายได้ไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับจำนวนนักท่องเที่ยว (ลา บุญมาและคณะสัมภาษณ์ (18 สิงหาคม 2560)

ชีวิตราษฎรบ้านปางห้วยลาน ยังคงยึดอาชีพการเกษตรเป็นอาชีพหลัก ในปัจจุบันมีรายได้จากการเกษตรประมาณปีละ 100,000-150,000 บาท กลุ่มเกษตรกร โฮมสเตย์มีรายได้จากกิจกรรมท่องเที่ยวประมาณปีละ 10,000-18,000 บาท (นิกร ใจมา และกลุ่มเกษตรกร. สัมภาษณ์, 18 สิงหาคม 2560)

รายได้จากการเกษตรมีตัวแปรผันตามจำนวนที่ดินและราคาในท้องตลาด อย่างไรก็ตามใน ด้านเศรษฐกิจ ในเรื่องรายได้ การมีงานทำปัจจัยพื้นฐานในการผลิต ชาวบ้านปาง ห้วยลาน มีชีวิตดีขึ้นกว่าเดิม

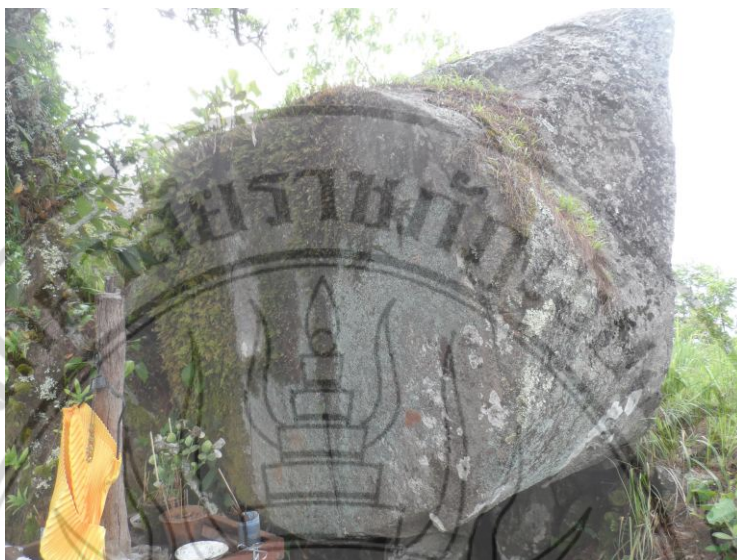

รูปที่ 7.4 การผลิตหลอดกาแฟไม้ไผ่เพื่อการจำหน่าย

มั่งในด้านเศรษฐกิจ

ระบบการผลิตของมั่งดั้งเดิมเป็นระบบการผลิตแบบยังชีพ มั่งปลูกข้าวไร่ เพื่อบริโภคร่วมกับ พี่ผัวอื่น ๆ ปลูกข้าวโพดเพื่อเป็นอาหารสัตว์ เช่น หมู ไก่ ปลูกฝิ่น ท้อพื้นเมือง เพื่อขาย รายได้หลักจากการปลูกฝิ่นขายไม่เพียงพอในการยังชีพ ปลูกฝิ่น 1 ไร่ ได้ผลผลิต 2-3 จ้อย (1 จ้อย เท่ากับ 1.6 กิโลกรัม) ราคาผลผลิตไม่แน่นอน ตั้งแต่จ้อยละ 200 บาทถึง 600 บาท ขายฝิ่นดิบให้แก่พ่อค้า จีนฮ่อ (เศกสิทธิ์ ปกรสิทธิ์. สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2561) ปลูกฝิ่น 2 ไร่ ได้ฝิ่น 6 จ้อย ขายจ้อยละ 500 บาท ได้เงิน 3,000 บาท (เถอะ ถนอมจิตดี., สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2561) สำหรับบุคคลอื่น ๆ อาจมีรายได้จากการขายฝิ่นเพียงปีละ 1,000-2,000 บาท เท่านั้น (ณรงค์ รัตนดิษฐ์กุล., สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2561)

เศรษฐกิจมั่งในเขตพื้นที่ตำบลโป่งแยง และบ้านหนองหอย ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ได้เริ่มต้นขึ้นเมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2507 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ เริ่มจากดอยปุย กิ่งม้งปลิว ดอยผาห้อยผาเกลอง บวกกระทิง ไร่ม้งห้วยงู ป่าคา มายังหมู่บ้านปางขมุ (บ้านแม่สา) เป็นครั้งแรก เป็นเวลา 2 วัน 1 คืน เพื่อทอดพระเนตรชีวิตความเป็นอยู่ของชาวม้ง และการทำไร่ฝิ่น (ตามรอยพระบาทยาดรา ณ บ้านม้ง ดอยแม่สา, 2556 : 39-40)

รูปที่ 7.5 ดอยผากลอง

ต่อมาในวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2509 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จเยี่ยมเยียนราษฎรชาวม้งที่บ้านหนองหอย หมู่ที่ 7 ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เครื่องบินเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่งได้จอดที่ลานหญ้า พื้นดินโล่ง ๆ (ปัจจุบัน คือ สนามหญ้าใกล้สวนอีเดน) ทั้งสองพระองค์ได้เสด็จสำรวจพื้นที่รอบ ๆ ใกล้เคียง แล้วพระราชดำเนิรมายังบ้านม้งหนองหอย เพื่อหาทางทรงช่วยเหลือราษฎร บริเวณรอบ ๆ หมู่บ้านเป็นเนินเขาและพื้นที่ปลูกฝิ่น ณ บริเวณศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย มีบ้านม้งเพียง 3 หลัง นอกจากนั้นเป็นไร่ฝิ่น ไร่ข้าวโพด และไร่ข้าว สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ เพื่อปรับปรุงอาคารเรียน และบ้านพักครู โรงเรียนชายแดนสงเคราะห์ที่ 14 ซึ่งก่อสร้างมาตั้งแต่ พ.ศ. 2505 ต่อมาในวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2510 สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ได้เสด็จเปิดป้ายอาคารเรียน และทรงตั้งชื่อโรงเรียนเพื่อเป็นเกียรติแก่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ว่า

“โรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุปถัมภ์ 2” (ประวัติโรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุปถัมภ์ 2 ข้อมูลป้ายนิเทศ)

การส่งเสริมการศึกษา จึงเป็นจุดเริ่มต้นประการแรกในการพัฒนาคน และการพัฒนาอาชีพของคน เช่นเดียวกับบ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานทรัพย์จัดสร้างโรงเรียน เจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 7 ในปีพ.ศ. 2512 เพื่อให้ม้งได้รับการศึกษาและตั้งหลักแหล่งที่มั่นคง เพราะมีโรงเรียนในหมู่บ้าน

รูปที่ 7.6 โรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุปถัมภ์ 2

พระราชกรณียกิจในการช่วยเหลือราษฎรในเขตตำบลโป่งแยง และตำบลแม่แรมได้ทรงดำเนินอย่างต่อเนื่องตั้งแต่พ.ศ. 2512 ตามโครงการพระบรมราชานุเคราะห์ชาวเขา ต่อมาในปีพ.ศ. 2517 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานเงิน 50,000 บาท เพื่อก่อสร้างศูนย์สงเคราะห์และพัฒนาชาวเขаб้านแม่สา

ในปีพ.ศ. 2525 ได้เปลี่ยนสถานะเป็นศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สาใหม่ สำหรับบ้านหนองหอยก็ได้จัดตั้งเป็น ศูนย์สงเคราะห์และพัฒนาชาวเขาบ้านหนองหอย ตั้งแต่พ.ศ. 2517 แล้วเปลี่ยนเป็นศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย ในปีพ.ศ. 2527

การพัฒนาชาวบ้านภายใต้ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทั้งสองสถานที่ ได้ส่งเสริมให้ราษฎรปลูกพืชผักผลไม้เมืองหนาวแทน การปลูกฝิ่น และส่งเสริมปัจจัยการผลิตอื่น ๆ ควบคู่ไปด้วยทำให้ชาวบ้านมีรายได้ และอาชีพมั่นคงขึ้น สำหรับฝิ่นได้ยกเลิกการปลูกฝิ่นเด็ดขาดในปีพ.ศ. 2527 (วินเลิศชัยสากล, สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2561)

รูปที่ 7.7 แปลงเกษตรและที่พักนักท่องเที่ยวบ้านแม่สาใหม่

จากการเสวนากลุ่มย่อย คุณเศกสิทธิ์ ปกรสิทธิ์ ได้อธิบายถึงรายได้ว่า ภายใต้การดำเนินงานของศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาชาวเขาบ้านแม่สา (พ.ศ. 2517-2525) ชาวบ้านมีรายได้จากการปลูกพืชผัก เช่น ห่อ บัวย สาเล่ พลับ แครอท กะหล่ำปลี ผักกาดหอมห่อ ผักกาดทางหงส์ สามารถสร้างรายได้เพิ่มขึ้น ปีละ 30,000-50,000 บาท นับว่าดีขึ้นกว่าเดิม

หลังจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานที่ดินให้ชาวบ้านทำกิน ประมาณ 3,500 ไร่ และได้พระราชทานพันธุ์ลิ้นจี่ ชาวบ้านเริ่มทำสวนลิ้นจี่ ตั้งแต่พ.ศ.2520 ระยะเวลาๆ ตลาดต้องการมาก แต่ลิ้นจี่ออกสู่ตลาดน้อย ลิ้นจี่ราคา กิโลกรัมละ 300-400 บาท ชาวบ้านมีเงินจากการขายลิ้นจี่ ได้ปีละ 2,000,000-3,000,000 บาท หรือบางคนมากกว่านั้น จึงระดมปลูกลิ้นจี่มากขึ้น ประมาณพ.ศ. 2536 ลิ้นจี่ราคาเริ่มตกต่ำ ลิ้นจี่ 300-400 ต้น เคยทำรายได้หลักล้าน กลับลดลงเพียง 300,000-400,000 บาทต่อปี จนกระทั่งพ.ศ. 2540 ลิ้นจี่ลดเหลือกิโลกรัมละ 20 บาท ชาวบ้านจึงหยุดทำสวนลิ้นจี่ และปล่อยให้สวนลิ้นจี่เป็นสวนป่าอนุรักษ์ของหมู่บ้าน (เศกสิทธิ์ ปกรสิทธิ์ และคณะ (สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2561)

รูปที่ 7.8 สวนลั่นจี่บ้านโป่งแยงใน

หลังจากเลิกการปลูกลั่นจี่แล้ว ชาวบ้านยังคงปลูกพืชผักเมืองหนาว และไม้ดอกต่อไปอีก แต่รายได้หลักของชาวบ้าน หลังปีพ.ศ. 2540 คือ พริกหวาน พริกหวาน 1 ไร่ได้ผลผลิต 2,600 กระสอบ หรือ 78,000 กิโลกรัม ราคาขายกิโลกรัมละ 150 บาท เป็นเงินไร่ละ 11,700,000 บาทต่อปี หรือบางคนอาจได้ 2,500 กระสอบ หรือ 75,000 กิโลกรัม เป็นเงิน 11,250,000 บาท แต่ถ้าทำโรงเรือนอย่างดี ป้องกันโรคต่าง ๆ อาจมีรายได้สูงกว่านี้ (กิตติพงศ์ ถนอมรุ่งเรือง. สัมภาษณ์ 4 มีนาคม 2561) อย่างไรก็ตามรายได้ดังกล่าวเป็นเพียงรายได้สุทธิ ยังไม่หักค่าเสื่อมทุน ค่าแรง ค่าปุ๋ย ฯลฯ

เมื่อการปลูกพริกหวานราคาดี มีกำไร หักต้นทุนแล้วเหลือประมาณร้อยละ 40-50 ปริมาณการผลิตมีมากขึ้น ราคาขายเริ่มลดลงจากกิโลกรัมละ 150 บาท เหลือเพียง 70 บาท หรือลดลงเพียงกิโลกรัมละ 30-40 บาท จึงทำให้การปลูกลดลงต้นทุนของกล้าไม้ ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ประมาณร้อยละ 50 สำหรับโรงเรือน 1 ไร่ ต้นทุนประมาณ 400,000 บาท ประกอบกับในปีพ.ศ. 2548 เกิดโรคระบาดในสวนพริกหวาน ไม่สามารถควบคุมได้ จึงได้ลดการปลูกพริกหวาน แล้วปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดใหม่ คือ สตอเบอรี่พระราชทาน พันธุ์พระราชทาน 80 และพันธุ์พระราชทาน 88 สำหรับผลไม้ พืชผักเมืองหนาว ไม้ดอกอื่น ๆ ก็ยังคงปลูกเพื่อจำหน่ายเช่นเดิม (เศกสิทธิ์ ปกรสิทธิ์ และกลุ่มเกษตรกร. สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2561)

รูปที่ 7.9 การปลูกพืชเมืองหนาวในเขตโครงการหลวง

กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เริ่มเกิดขึ้นในเขตตำบลโป่งแยง และตำบลแม่แย้ม ตั้งแต่พ.ศ. 2530 ค่อย ๆ ขยายตัวมากยิ่งขึ้น หลังปีพ.ศ. 2540 และพ.ศ. 2550 การท่องเที่ยวทำให้เกิดธุรกิจที่พัก แรม ร้านอาหาร ขายของที่ระลึก และสินค้าด้านการเกษตร จำนวนมากขึ้น

สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ตำบลโป่งแยงแล้วรายได้จากการท่องเที่ยว เป็นเพียงรายได้เสริม เช่น การจัดทำที่พัก การรับจ้างนำเที่ยว รายได้ไม่เกินปีละ 50,000 บาท หรือน้อยกว่านั้น แต่ผลจากการท่องเที่ยวทำให้ขายผลิตผลทางการเกษตรมากขึ้นกว่าเดิม (เศกสิทธิ์ ปกรสิทธิ์ และกิตติ พงศ์ ถนนรุ่งเรือง สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2561)

รูปที่ 7.10 กิจกรรมนำเที่ยวระบบนิเวศป่าเขตหมู่บ้าน

มั่งบางคนมีความชอบทางด้านธุรกิจการท่องเที่ยว จึงแยกตัวออกจากหมู่บ้าน ออกมาขายของที่ระลึกในเมือง แต่เป็นร้านค้าขนาดเล็ก ในเวลา 1 ปี ขายสินค้าได้ประมาณ 7 เดือน มีรายได้สุทธิประมาณ 120,000 บาท และรายได้จากการนำเที่ยวจากคอยปุยสู่หมู่บ้านแม่สาใหม่ ปีละ 6 ครั้ง ๆ ละ ประมาณ 10 คน ๆ ละ 1,000 บาท ในเวลา 1 วัน มีรายได้สุทธิประมาณ 60,000 บาท รวมรายได้ทั้งปีไม่เกิน 200,000 บาท ต้องทำการเกษตรเพื่อบริโภค ในการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน (วิน เลิศชัยสากล. สัมภาษณ์, 14 กรกฎาคม 2561)

ดังนั้นรายได้จากการเกษตร จึงสูงกว่าและมั่นคงกว่าการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเป็นเพียงรายได้เสริมของชาวบ้านในหมู่บ้านที่ไม่ใช่แหล่งท่องเที่ยวระดับโลก หรือระดับประเทศ

กะเหรี่ยงในด้านเศรษฐกิจ

กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง มั่ง เขตลุ่มน้ำวาก่อนพ.ศ. 2510 ไม่มีถนน รถยนต์ติดต่อกับตัวเมือง ต้องใช้การเดินเท้า ช้าง หรือม้าต่าง สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์มั่ง ถนนดินลูกรัง เริ่มก่อสร้างระหว่างพ.ศ. 2512-2526 (ชูสิทธิ์ ชูชาติ, 2553 : 94-95)

ในปีพ.ศ. 2521 ได้ทดลองจัดตั้งโครงการหลวงพัฒนาการเกษตรที่สูงทุ่งหลวง และในปีพ.ศ. 2522 ได้ปรับเปลี่ยนเป็น “ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งหลวง” เป้าหมายมุ่งช่วยเหลือกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง แถบลุ่มน้ำโป่งสมิ แม่เตียน แม่สะป๊อก ฯลฯ ซึ่งเป็นต้นสาขาของแม่น้ำวาก ต้นน้ำแม่เตียน มีกลุ่มชาติพันธุ์มั่ง อาศัยอยู่บ้าง แต่ส่วนใหญ่ในแถบลุ่มน้ำดังกล่าวเป็นกะเหรี่ยง ซึ่งตั้งถิ่นฐานในเขตลุ่มน้ำดังกล่าวแล้วไม่น้อยกว่า 200 ปี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระพาสต้น ส่วนพระองค์ทรงเยี่ยมเยียนราษฎรในเขตบ้านห้วยข้าวลีบ บ้านห้วยตอง หนองเต่า ตั้งแต่พ.ศ. 2514 และเสด็จประพาสต้นในพ.ศ. 2516 หลังจากสร้างโครงการหลวงทุ่งหลวงแล้ว ก็เสด็จพระราชดำเนินอีกหลายครั้ง แต่ไม่สามารถรวบรวมหลักฐานจากชาวบ้านได้ สำหรับ ม.จ. ภิศเดช รัชนี้ เคยไปตรวจสอบสถานที่ถึงบ้านโป่งสมิ ซึ่งยังไม่มีถนน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำรัสให้สร้างเขื่อนดินกันห้วยตอง ไว้ใช้ในการเกษตร

รูปที่ 7.11 อ่างเก็บน้ำห้วยตอง

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งหลวง ได้ส่งเสริมให้กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง บ้านโป่งสมิ ห้วยข้าวลืบ ห้วยอีค่าง ห้วยตอง ห้วยทราย ทุ่งหลวง และหนองเต่า ปลูกพืชผัก เช่น ผักกาดหอม ห่อ หอมญี่ปุ่น เบบี๋แครอท แรดิช แตงกวาญี่ปุ่น ฯลฯ ไม้ผล ได้แก่ พลับ พลัม อะโวคาโด สาลี่ บัวย ฯลฯ นอกจากนี้ยังส่งเสริมการปลูกไม้ดอกอีกหลายชนิด

ในระยะเริ่มต้น (พ.ศ. 2525-2535) ชาวบ้านยังยึดการผลิตแบบยังชีพ ควบคู่กับการผลิตเพื่อขาย เพื่อผลิตส่งโครงการหลวง และขายให้แก่พ่อค้าคนกลางในเมือง กะเหรี่ยงยังคงผลิตข้าวไร่ ข้าวนา เลี้ยงหมู ไก่ เพื่อยังชีพ

ในปีพ.ศ. 2535 บ้านห้วยตอง บ้านห้วยข้าวลืบ บ้านห้วยอีค่าง ซึ่งอยู่ริมถนนแม่วาง-แม่แฮ เริ่มมีไฟฟ้าใช้ แต่บ้านไกลถนน เช่น โป่งสมิ ยังไม่มีไฟฟ้า ชีวิตชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนแปลงไปเล็กน้อย บ้านเรือนยังคงเป็นแบบเดิม คือ กระตอมไม้ไผ่ หลังคาใบตองตึง หรือหญ้าคา แต่หลังจากพ.ศ. 2540 ถนน ไฟฟ้าเข้าสู่หมู่บ้าน ประกอบกับชาวบ้านมีรายได้ดีขึ้น บ้านเรือนแบบกระตอมไม้ไผ่ หลังคาใบไม้ เริ่มหมดไป กลายเป็นบ้านเรือน อาคารไม้ หลังคากระเบื้องแทน มีรถยนต์ในหมู่บ้าน มากขึ้นกว่าเดิม ชาวบ้านมีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น จากการจัดจำหน่ายพืชผลให้แก่โครงการหลวง และนายทุนภายนอก พืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้ดีที่สุด คือ ผักกาดหอมห่อ และไม้ผลคือ พลับ และ อะโวคาโด

ก่อนการจัดตั้งโครงการหลวงทุ่งหลวง (พ.ศ. 2522) ชาวบ้านในเขตลุ่มน้ำวางตอนบน เช่น หมู่บ้านโป่งสมิ ห้วยอีค่าง ห้วยตอง มีรายได้เล็กน้อยต่อปีจากการจำหน่ายสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย ผลผลิตจากป่า มีรายได้ปีละไม่เกิน 10,000 บาท แต่ดีขึ้นประมาณพ.ศ. 2531-2540 มีรายได้ปีละ 30,000-40,000 บาท พ.ศ. 2541-2550 มีรายได้ปีละ 40,000-80,000 บาท มีรายได้ดีขึ้นกว่าเดิม บางคนมีรายได้ปีละ 200,000 บาท หรือมากกว่านั้น แต่บางครั้งก็มีรายได้อย่างน้อยปี

ละ 80,000-100,000 บาท รายได้นี้คิดเฉพาะประชากรที่ทำการผลิตสังกัดโครงการหลวง แต่เกษตรกรบางคนไม่ได้ทำการผลิต สังกัดโครงการหลวง และมีพื้นที่จำกัดรายได้ก็น้อยกว่า 50,000 บาทต่อปี (กลุ่มเกษตรกรโป่งสมิ สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2561)

กลุ่มชาวบ้านที่ทำการผลิตอิสระไม่ได้สังกัดโครงการหลวงให้เหตุผลว่า โครงการหลวงคัดเฉพาะผลผลิตที่ได้มาตรฐานระดับดี ปลอดภัยและมีคุณภาพ และจำกัดปริมาณในการปลูก เช่น เกษตรกร 1 คน สามารถซื้อกล้าผักจากโครงการหลวงได้ไม่เกิน 50 ถาด ต่อฤดูกาลปลูก 1 ครั้ง ในเวลา 1 ปี ปลูกได้ 3 ครั้ง ดังนั้นจึงสามารถปลูกได้ไม่เกิน 150 ถาด จำหน่ายได้ในราคา 45,000 – 50,000 บาทต่อปี ต่อพืชผัก 1 ชนิด แต่ถ้าบางฤดูกลางราคาถูกก็อาจได้เพียงปีละ 10,000-20,000 บาท รายได้นี้หักต้นทุนค่าปุ๋ย ค่าเมล็ดพันธุ์ แต่ไม่ได้หักต้นทุนค่าแรง และค่าเสื่อมทุน (กลุ่มเกษตรกรโป่งสมิ สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2561)

จากรายได้ต่อการขายพืชผัก แต่ละชนิดมีข้อจำกัดดังกล่าวแล้ว จึงทำให้เกษตรกรที่สังกัดโครงการหลวง และไม่สังกัดโครงการหลวง จึงต้องปลูกพืชชนิดอื่น และเลี้ยงสัตว์เพื่อขายและบริโภค หรือประกอบอาชีพอื่นเสริมในการจัดการรายได้ให้มากขึ้นกว่าเดิม เพื่อให้มีรายได้ไม่น้อยกว่าปีละ 100,000 บาท จึงยังชีพอยู่ได้อย่างพอเพียง และมีเงินออม แต่ในปัจจุบันทุกหมู่บ้านก็ยังมีชาวบ้านที่มีรายได้ต่ำกว่าปีละ 100,000 บาท หรือจัดอยู่ในสภาพยากจน แต่ดีขึ้นกว่าเดิม

รูปที่ 7.12 ชาวบ้านร่วมมือในพิธีกรรมต่าง ๆ

จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรหลายหมู่บ้าน ที่ทำการเกษตรอย่างเดียว ในหนึ่งหมู่บ้าน เกษตรกรทำอาชีพค้าขาย ควบคู่กับการเกษตร ประมาณหมู่บ้านละ 2-4 ราย ทั้งนี้ไม่นับรวมกลุ่มขายอาหารเล็ก ๆ น้อย ๆ ในเขตหมู่บ้านริมถนน ถ้าหมู่บ้านห่างไกลถนนสายหลักที่เชื่อมระหว่างเมืองกับเมือง หรืออำเภอ ก็ไม่มีร้านขายอาหาร

ในปัจจุบันถึงมีรายได้ดีขึ้น แต่รายจ่ายก็เพิ่มมากขึ้น จากสังคมกะเหรี่ยงโป่งสมัยที่ไม่เคยมีไฟฟ้า รถจักรยานยนต์ รถยนต์ โทรศัพท์ แต่ในปัจจุบันค่าใช้จ่ายเหล่านี้มีมากขึ้น ตามกระแสการพัฒนาเพื่อความทันสมัย การใช้จ่ายเงินจึงมีมากขึ้นด้วย รายได้เพียงปีละไม่ถึง 10,000 บาทจึงไม่เพียงพอในการยังชีพอยู่ได้ ในปัจจุบันทุกคนจึงดิ้นรนหารายได้ ทำงานหนัก และซื้อสิ่งของบริโภคมากขึ้นกว่าเดิม แทนที่จะผลิตเอง หรือยังชีพจากผลผลิตในธรรมชาติ ชีวิตสบายขึ้น ทนสมัยขึ้น แต่ต้องทำงานหนักเพื่อหาเงินมาเลี้ยงชีพมากกว่าเดิม

รูปที่ 7.13 หมู่บ้านโป่งสมัย

คนไทย มั่ง กะเหรี่ยงในด้านสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมในเรื่องนี้เน้นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เพราะสิ่งแวดล้อมทางสังคม จัดอยู่ในหัวข้อสังคม

สภาพสิ่งแวดล้อม หรือทุก ๆ สิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวเรา ทั้งมองเห็นได้ และมองไม่เห็น ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เช่น ดิน น้ำ ป่า อากาศ ขยะมูลฝอย รวมทั้งสุนทรียภาพทางสายตา

ในเรื่องการพัฒนาว่ามีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างไร สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนหรือไม่ ในรายงานวิจัยได้อธิบายเป็นภาพรวมระหว่างกลุ่มคน 3 กลุ่ม เพราะบางครั้ง การใช้ระบบนิเวศป่า และปัญหาสิ่งแวดล้อม กระทับต่อกัน อย่างไม่มีพื้นที่หรือขอบเขตขวางกั้น ระบบสิ่งแวดล้อมต้นน้ำ กระทับต่อสิ่งแวดล้อมกลางน้ำ และปลายน้ำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงขออธิบายในภาพรวม

หลังจากระบบการผลิตของคนไทย กะเหรี่ยง และม้ง เข้าระบบการผลิตเพื่อขายมากขึ้น ในระหว่างพ.ศ. 2521-2530 พื้นที่การปลูกฝิ่น และการทำไร่หมุนเวียนค่อย ๆ ลดน้อยลง มีพื้นที่ปลูกฝิ่น ผลไม้ และการทำนา ปลูกข้าวขึ้นมาแทนที่ ในการอนุรักษ์ระบบนิเวศป่า และความ

หลากหลายทางชีวภาพ ได้มีพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2559 นอกจากนี้ยังมีพระราชบัญญัติ และกฎหมายอื่น ๆ ในการปกป้อง รักษา ระบบนิเวศป่า ความหลากหลายทางชีวภาพ และสิ่งแวดล้อม ในเหตุการณ์ที่เป็นจริง ราษฎรอาจมีการบุกรุก ฝ่าฝืนกฎหมายบ้าง และถูกจับลงโทษ กฎหมายดังกล่าวจึงป้องกันการบุกรุกทำลายป่า สิ่งแวดล้อมไม่ได้ทั้งหมด แต่ก็ช่วยให้การบุกรุกทำลายลดน้อยลง ในส่วนพื้นที่ของโครงการหลวง ซึ่งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ หรืออุทยานแห่งชาติ หรือทั้งป่าสงวนแห่งชาติ และอุทยานแห่งชาติ ได้มีประกาศมูลนิธิโครงการหลวงที่ 03/2548 ลงวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 ขอใช้พื้นที่ลุ่มน้ำขนาดเล็ก ครอบคลุมพื้นที่ปฏิบัติงานของสำนักงาน ที่ทำการ แปลงทดลอง-สาธิตของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงนั้น ๆ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการปฏิบัติงานและรับผิดชอบในฐานะที่ได้รับแต่งตั้งเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 หรือกฎหมายที่เกี่ยวข้อง (คณะทำงานปรับปรุงแนวเขตพื้นที่โครงการหลวง, 2551 : 1-3) สรุปตามข้อตกลงในประเทศฉบับนี้ โครงการหลวงส่วนราชการ หรือองค์การของรัฐที่สนับสนุนโครงการหลวง บุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคล ที่ดำเนินงานในพื้นที่โครงการหลวง ดำเนินงานตามโครงการได้โดยถูกต้อง ตามกฎหมายภายในพื้นที่ที่กำหนดพิคัดตามข้อตกลง และให้ผู้แทนของมูลนิธิโครงการหลวง ที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ ตามพ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 หรือพ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 รับผิดชอบด้านการป้องกัน ปราบปราม การกระทำผิดกฎหมายตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ และพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ

ราษฎรที่อยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบของโครงการพัฒนาโครงการหลวงแม่สาใหม่ โครงการพัฒนาโครงการหลวงหนองหอย และโครงการพัฒนาโครงการหลวงทุ่งหลวง จึงอยู่ภายใต้การควบคุมการใช้พื้นที่ข้อตกลงดังกล่าวแล้ว

ในปัจจุบันระบบนิเวศป่าได้อุดมสมบูรณ์มากขึ้นกว่าเดิม มีป่าอนุรักษ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งได้แก่ป่าพิธีกรรมดงแซ่ ซึ่งชาวบ้านไม่บุกรุกแผ้วถาง ถือว่าเป็นป่าศักดิ์สิทธิ์ ป่าต้องห้าม ต้องมีการบูชาผีป่าทุก ๆ ปี ก่อนฤดูการเพาะปลูก

รูปที่ 7.14 ป่าดงเชิง ป่าอนุรักษ์เชิงพิธีกรรมของม้งแม่สาใหม่

สำหรับพื้นที่ปลูกฝิ่น นอกเขตประกาศมูลนิธิการหลวงมีหน้าที่ 03/2548 ก็ปล่อยให้อยู่ในความดูแลของกรมป่าไม้หรือกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชอนุรักษ์ พื้นที่ต่อไป

ในปัจจุบันระบบนิเวศป่าทั้งบ้านแม่สาใหม่ และบ้านหนองหอย ดีขึ้นกว่าเดิม มีระบบนิเวศป่าที่ฟื้นตัวขึ้นมาใหม่ แต่ก็ยังมีพื้นที่เกษตรเชิงเดี่ยว หรือสวนผลไม้ ในเขตพื้นที่ทำกินเดิม หรือมีการบุกรุกบ้าง จึงทำให้ระบบนิเวศป่า ถึงแม้ดีกว่าเดิมแต่ต้องแก้ไขการบุกรุกเพื่อขยายพื้นที่

ในเขตโครงการพัฒนาโครงการหลวงทุ่งหลวง กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง อนุรักษ์ระบบนิเวศป่าได้ดีกว่ากลุ่มชาติพันธุ์ม้ง กะเหรี่ยง และม้ง มีความเชื่อในการนับถือผี หรือเคารพยาเกรงในสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่นเดียวกับม้ง หรือยังคงมีพิธีกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องผี และสิ่งเหนือธรรมชาติ รักษาประเพณี รูปแบบการแต่งกายได้ดีกว่ากะเหรี่ยง แต่ม้งทำลายระบบนิเวศป่ามากกว่ากะเหรี่ยง ป่ารอบ ๆ หมู่บ้านม้งส่วนมากโล่งเตียน เพราะปลูกพืชเศรษฐกิจ ยกเว้นป่าพิธีกรรม หรือป่าภายใต้กฎหมายของรัฐบาล

สาเหตุที่กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ทัว ๆ ไปรวมทั้งม้ง แม่สาใหม่ และม้งหนองหอย ทำลายระบบนิเวศป่ามากกว่ากะเหรี่ยง มาจากสาเหตุของระบบการผลิต ระบบการผลิตของม้ง ต้องการผลิตเพื่อขาย แสวงหากำไร ตามแนวระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม แต่ระบบการผลิตของกะเหรี่ยง ถึงแม้เข้าสู่ระบบการผลิตเพื่อขาย แต่วัฒนธรรมในการผลิต ยังคงมีวัฒนธรรมการผลิตแบบยังชีพ หรือการผลิตแบบพอเพียงตามแนวคำสอนเดิม คือ

กะเหรี่ยงสอนว่าข้าวสำคัญกว่าเงิน ข้าวสำคัญที่สุดของชีวิต ดังนั้นกะเหรี่ยงจึงปลูกข้าวไว้บริโภค แล้วจึงปลูกพืชผักเพื่อขาย

กะเหรี่ยง สอนเรื่องการแบ่งปัน เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมเดิม แต่กำลังถูกวัฒนธรรมทุนนิยมคุกคาม

กะเหรี่ยงสอนเรื่องการอนุรักษ์ ตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น สมัยก่อนเด็กเกิดมาต้องนำสายสะดือ ใส่กระบอกไม้ไผ่ แขนงที่ต้นไม้ใหญ่ เพื่อให้ต้นไม้ปกป้อง รักษาเด็กจนเติบโตใหญ่ เมื่อตายก็สวด วิญญาณไปสู่ป่าช้า หรือป่าไถ่บ้านแล้วฝังศพไว้ในป่าไถ่บ้าน กะเหรี่ยงจึงมีป่าพิธีกรรมหลาย ประเภท (ชูสิทธิ์ ชูชาติ, 2543 : 100-111)

รูปที่ 7.15 เขตป่าและทุ่งนาหมู่บ้านโป่งสมิ

ในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กะเหรี่ยงก็สอนว่า “ใช้น้ำรักษาน้ำ ใช้ป่ารักษาป่า”

วัฒนธรรม จึงเป็นเหตุผลสำคัญทำให้ระบบการผลิต การอนุรักษ์ระบบนิเวศป่า และ สิ่งแวดล้อม แตกต่างจากม้ง และคนไทย

สำหรับคนไทยในเขตโครงการพัฒนาพื้นที่ห้วยลาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ และ โครงการสหกรณ์หมู่บ้านสันกำแพง การอนุรักษ์ระบบนิเวศป่าและสิ่งแวดล้อม เกิดจากชาวบ้านยอม ปฏิบัติตามกฎหมาย และภาคประชาการในการอนุรักษ์ระบบนิเวศป่า และสิ่งแวดล้อม เช่น พื้นที่แห้งแล้ง กันดาร ในโครงการสหกรณ์หมู่บ้านสันกำแพง หลังจากได้เกิดโครงการในปีพ.ศ. 2518 แล้ว ได้มีการขุดสระน้ำ สร้างถนน ระบบไฟฟ้า การชลประทาน และการปลูกป่า ปรับปรุงพื้นดิน ชาวบ้านก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ชาวบ้านในพื้นที่ โครงการพัฒนาพื้นที่ห้วยลานอันเนื่องมาจาก พระราชดำริ ได้มอบคืนที่ดินที่บุกรุกทำไร่หมุนเวียน ปลูกยาสูบ อ้อย ข้าวโพด ให้แก่ กรมป่าไม้ เพื่อฟื้นฟู อนุรักษ์ป่า ตามแนวพระราชดำริ ชาวบ้านร่วมกับหน่วยราชการปลูกป่าในฤดูฝน

รูปที่ 7.16 พื้นที่แหล่งแล้งในอดีตกลับมาอุดมสมบูรณ์

งานพัฒนาป่าไม้ เพื่อให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้น โดยวิธีการปลูกป่า และบำรุงรักษาป่าเดิม มีดังนี้ (โครงการพัฒนาพื้นที่ห้วยลาน, 2008)

การปลูกป่าอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	จำนวน 200 ไร่
การปลูกห้วยตามแนวพระราชดำริ	จำนวน 100 ไร่
การบำรุงรักษาป่าปลูกเดิม	จำนวน 4,100 ไร่
ป่าปลูก ปีพ.ศ. 2541-2546	จำนวน 1,850 ไร่
ป่าปลูก ปีพ.ศ. 2536-2540	จำนวน 1,850 ไร่
ป่าห้วย พ.ศ. 2541-2560	จำนวน 400 ไร่
สร้างแนวกันไฟ	36 กิโลเมตร

โครงการสหกรณ์หมู่บ้านสันกำแพง เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ได้เริ่มต้นตั้งแต่ พ.ศ. 2518 สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ได้ขอใช้พื้นที่ป่าแม่สอน จากกรมป่าไม้ ประมาณ 22,296.25 ไร่ นำมาจัดสรรให้ราษฎรเข้าทำประโยชน์ และกันไว้เป็นพื้นที่สมบัติส่วนกลาง จำนวน 9,264 ไร่ ส่วนที่เหลืออีกจำนวน 13,032.25 ไร่ เป็นพื้นที่ป่าไม้ และภูเขา จึงคงสภาพเดิมไว้ การพัฒนาพื้นที่ได้มีการขุดอ่างเก็บน้ำในแต่ละหมู่บ้าน ส่งเสริมในการบำรุงดิน ปลูกพืชตระกูลถั่ว และพืชทนแล้งก่อนในระยะแรก รอให้ดินอุดมสมบูรณ์ดีจึงปลูกพืช ผักอื่นต่อไป เพื่อให้เหมาะสมกับพื้นที่ค่อนข้างแห้งแล้ง จึงส่งเสริมการเลี้ยงวัวนม และเลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภค

รูปที่ 7.17 ฟาร์มโคนมขนาดเล็ก

ปัญหาสิ่งแวดล้อม เรื่องขยะมูลฝอย ยังคงเป็นปัญหาทุก ๆ กลุ่มชาติพันธุ์ เริ่มจากบ้านกะเหรี่ยง ม้ง และคนไทย สาเหตุของปัญหาเนื่องจากการขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการแยกขยะ การกำจัดขยะ และประเภทของขยะ ชาวบ้านจึงเก็บขยะรวม ๆ แล้วนำไปทิ้งริมป่าใกล้บ้านเผา หรือฝังขยะรวม ๆ ทุกประเภท นอกจากนี้ระบบการจัดเก็บขยะของหน่วยงานของรัฐ ก็ได้จัดให้มีการแยกขยะ หรือให้ความรู้แก่ชาวบ้าน ดังนั้นปัญหาขยะจึงเกิดขึ้นทุกหมู่บ้าน

คนไทยในด้านสังคม

คนไทยในพื้นที่โครงการสหกรณ์หมู่บ้านสันกำแพง และโครงการพัฒนาพื้นที่ห้วยลานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ถึงแม้ฐานะด้านเศรษฐกิจ การคมนาคม สาธารณูปโภค และการสื่อสารพัฒนาดีขึ้นกว่าเดิม คนไทยก็เริ่มเปลี่ยนแปลงชีวิตความเป็นอยู่ทันสมัยขึ้น แต่การเปลี่ยนแปลงของคนไทยเริ่มตั้งแต่มานานคือ พ.ศ. 2512-2530 ทั้งนี้เพราะหมู่บ้านคนไทยในขณะนั้นได้เลิกระบบการผลิตเพื่อใช้เอง ตั้งแต่มานาน พ.ศ. 2500 คนไทยเลิกปลูกฝ้าย ทอผ้า แล้วเย็บเสื้อผ้าใช้เอง แต่ก็ยังคงทำเครื่องจักสาน หรือหัตถกรรมในการจับปลา การทำนา ยังคงมีอยู่บ้างแต่เมื่อผ่านเข้าสู่ยุคกลาง พ.ศ. 2531-2545 และยุคปัจจุบัน พ.ศ. 2546-2560 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเริ่มมีมากขึ้น การทำจักสาน การทำหัตถกรรมลดน้อยลง ใช้สินค้าสำเร็จรูปจากโรงงานแทน สื่อมวลชนทำให้ชีวิตคนไทยเปลี่ยนไปจากเดิม เริ่มรับวัฒนธรรมจากส่วนกลาง และต่างประเทศ เข้าสู่หมู่บ้านมากขึ้น เพราะอิทธิพลของสื่อมวลชน และการขนส่งที่ทำให้การติดต่อกับสังคมภายนอก สะดวก รวดเร็วขึ้น จึงเกิดการยอมรับ และผสมผสานทางสังคม วัฒนธรรม

ม้งในด้านสังคม

ในยุคต้นระหว่างพ.ศ. 2512-2530 การพัฒนาจากศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สาใหม่ และโครงการหลวงหนองหอย เมื่อเริ่มต้น ยังขาดถนน ไฟฟ้า และการสื่อสาร ถึงแม้รายได้ทางเศรษฐกิจจะดีขึ้น แต่ม้งยังคงรักษาประเพณี วัฒนธรรมเดิม เช่น การนับถือผี การเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การทอผ้า การผลิตเสื้อผ้า และเครื่องจักสาน หรือหัตถกรรมอื่น ๆ ใช้เอง

แต่ในยุคกลางพ.ศ. 2531-2545 ถึงยุคปัจจุบันพ.ศ. 2546-2560 การพัฒนาครบวงจรหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ การขนส่ง การสื่อสาร ระบบชลประทาน การเกษตรดีขึ้นกว่าเดิม มีรายได้มากขึ้น การติดต่อกับเมืองสะดวก รวดเร็วขึ้น จึงเริ่มรับวัฒนธรรมจากเมืองเข้าสู่หมู่บ้านมากขึ้น ในยุคกลาง พ.ศ. 2531-2545 ยังมีการทอผ้า ตัดเย็บเสื้อผ้าใช้เองควบคู่กับการซื้อสำเร็จรูป อาคารบ้านเรือนยังคงเป็นแบบเดิม คือ บ้านชั้นเดียว ตีดิน หลังคามุงสังกะสีหรือหญ้าคา แต่ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นบ้านทันสมัยแบบในเมือง หลังคากระเบื้อง และเริ่มใช้อิฐแทนไม้แบบเดิม

ม้งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ มีฝีมือในเรื่องการสร้างลวดลาย ทั้งด้านการเขียนสีด้วยขี้ผึ้ง ย้อมสีด้วยใบคราม และการปักลวดลายต่าง ๆ ดังนั้นเมื่อการท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้าน และในเมืองเชียงใหม่ ม้งจึงผลิตเสื้อผ้า และเครื่องประดับม้ง ส่งขายเป็นสินค้าทั้งในตลาด และในหมู่บ้าน นอกจากนี้ม้งยังคงใช้เสื้อผ้าแบบเดิมชุดชาวม้ง ควบคู่กับการใช้เสื้อผ้าสำเร็จรูป

รูปที่ 7.18 ชาวม้งยังคงอนุรักษ์การแต่งกายแบบเดิม

รูปที่ 7.19 บ้านเรือนม้งในปัจจุบัน

กะเหรี่ยงในด้านสังคม

ในยุคต้นพ.ศ. 2512-2530 กะเหรี่ยงยังคงยึดถือสังคม วัฒนธรรมเดิมไว้มาก ยังมีการทอผ้าใช้เอง และบางครั้งยังคงปลูกฝ้าย ปั่นฝ้าย ระบบการผลิตแบบยังชีพ ปลูกข้าวเพื่อบริโภค มีวัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับเรื่องการทำนา ทำไร่ มีการบูชา เช่น ไห้ว ฝ้าย ฝักรั้ว ฝัสนา และฝับบรรพบุรุษ ศาสนาคริสต์ที่เข้ามาเผยแพร่ก่อนปีพ.ศ. 2510 และระหว่างพ.ศ. 2512-2530 ทำให้กะเหรี่ยงบางคนเลิกนับถือผี ตามหลักคำสอนของศาสนาคริสต์ แต่ยังคงมีความเชื่อ เคารพ ยาเกรา พิธีกรรมบางอย่างในเรื่องการเจ็บ ป่วย แต่ไม่ทำพิธีเช่นไหว้ผีเดิม กะเหรี่ยงพุทธ ยังคงทำพิธีกรรมในเรื่องระบบเหมืองฝาย สร้างหอยผี ทำพิธีเช่นไหว้ผี การทำไร่ ทำนา ยังคงรักษาประเพณี ปลูก

ข้าวเชื้อ 7 กอ ก่อน แล้วจึงปลูกลงในพื้นที่อื่น ๆ แต่กาเชิญนกขั้วข้าว (โถ่บิเคะ) มาปกป้องนาข้าว และเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ทำพิธีปล่อยนกขึ้นฟ้า ก็มีได้กระทำพิธีกรรมดังกล่าว

รูปที่ 7.20 แปลงผักบ้านโป่งสมิ

การยกเลิกพิธีกรรมด้านการเกษตร การดำเนินชีวิตประจำพิธีกรรมเกี่ยวกับการเจ็บป่วยลดน้อยลง สาเหตุเกิดจากปัจจัยหลักคำสอนของศาสนาคริสต์ ที่ให้เลิกนับถือผี ตัดขาดจากผี และความคิดแบบวิทยาศาสตร์ที่ได้รับจากระบบการศึกษา และสื่อสารมวลชน

การนับถือผี พิธีกรรมต่าง ๆ ในระยะพ.ศ. 2512-2530 ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่มาก แล้วค่อย ๆ เบาลงในระหว่างพ.ศ. 2531-2545 และบางหมู่บ้านพิธีกรรมเกี่ยวกับผีและการเกษตรเกือบหมดสิ้น ในยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2546-2560) แต่ก็ยังคงปรากฏอยู่บ้าง เพราะในบางหมู่บ้านประชาชนยังคงนับถือผี นับถือศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ ดังนั้นกลุ่มนับถือศาสนาพุทธ จึงมีพิธีกรรมหลงเหลือมากกว่าเดิม เพราะศาสนาพุทธไม่สอนให้พุทธศาสนิกชนหามนับถือผี

ในระหว่างพ.ศ. 2531-2545 กะเหรี่ยงเริ่มมีเศรษฐกิจดีขึ้น จากโครงการหลวง และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ การขนส่ง การสื่อสาร สาธารณูปโภค พัฒนาดีขึ้นกว่าเดิม วัฒนธรรมแบบเมืองเริ่มเข้ามาผสมผสาน กะเหรี่ยงไม่ปลูกฝ้าย แต่ยังคงซื้อฝ้ายสำเร็จรูปและย้อมสีแล้วมาทอผ้าใช้เองมากกว่าซื้อบริโภค หัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น จักสาน ผลิตวัสดุเครื่องใช้ เริ่มผลิตลดน้อยลง แต่ซื้อผลิตสำเร็จรูปจากตลาดเข้ามาแทนที่มากยิ่งขึ้น ก่อนปีพ.ศ. 2530 ยังคงเห็นกระบอกลมไม้ไผ่บรรจุน้ำ ท่อประปาภูเขาแบบไม้ไผ่แทบทุกครัวเรือน และค่อย ๆ ลดน้อยลง จนถึงพ.ศ. 2540 หลังจากนั้นวัฒนธรรมแบบผลิตสิ่งของใช้เองก็เกือบหมดสิ้น ใช้ผลิตสำเร็จรูปจากตลาด วัฒนธรรมในการใช้เวลาว่างผลิตสิ่งของเพื่อใช้เองถูกแทนที่ด้วยวัฒนธรรมการผลิตสินค้าเพื่อขาย แล้วนำเงินมาซื้อสิ่งของอุปโภค บริโภค

ในพ.ศ. 2560 การทอผ้า การผลิตเสื้อผ้าเพื่อใช้เองยังคงมีอยู่บ้าง แต่ก็ลดน้อย ในหนึ่งหมู่บ้าน 100 หลังคาเรือน เหลือเพียงไม่เกิน 5 หลังคาเรือนเท่านั้น หรือการทอผ้าใช้เองของ

กะเหรี่ยงในหมู่บ้านหลงเหลืออยู่เพียงไม่กี่ร้อยละ 5 ยกเว้นหมู่บ้านนอกพื้นที่การวิจัยที่มีการส่งเสริมการทอผ้าเพื่อขาย

การพัฒนาที่เข้ามากับโครงการหลวง เน้นด้านเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก แต่มิได้เน้นด้านการอนุรักษ์สังคม วัฒนธรรม หรือมีบ้างบางหมู่บ้าน ก็เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว มากกว่าการอนุรักษ์สังคม วัฒนธรรม เพื่อดำรงไว้ซึ่งการรื้อฟื้น ชีวิตวัฒนธรรมที่แท้จริง การอนุรักษ์สังคม วัฒนธรรมเป็นหน้าที่ของชาวบ้านโดยตรงที่ร่วมกันอนุรักษ์ หรือองค์กรพัฒนาเอกชนอื่น ๆ ที่ทำงานร่วมกับชาวบ้าน

รูปที่ 7.21 การแต่งกายของผู้หญิงกะเหรี่ยง

บทสรุป

การเสด็จประพาสต้นของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในจังหวัดเชียงใหม่ เริ่มต้นตั้งแต่พ.ศ. 2506 ก่อให้เกิดโครงการส่วนพระองค์ในการช่วยเหลือราษฎรผู้ทุกข์ยากในระยะเริ่มต้นตั้งแต่พ.ศ. 2506-2520 แล้วต่อมาก็เกิดโครงการหลวง หรือศูนย์พัฒนาโครงการหลวง (พ.ศ. 2512) และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (พ.ศ. 2525) การพัฒนาของโครงการหลวงดังกล่าวแล้ว ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เปลี่ยนแปลงดีขึ้นกว่าเดิมอย่างมากมาย ทั้งในด้านรายได้ การมีงานทำ การสะสมทุน และชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รายได้จากปีละ 3,000-4,000 บาท เพิ่มปีละ 100,000-200,000 บาท หรือราษฎรบางคนจากรายได้เดือนละ 2,000-3,000 บาท เพิ่มเป็นเดือนละ 10,000-20,000 บาท หรือมากกว่านั้น เช่นกรณีของราษฎรในโครงการสหกรณ์โคนม หรือกลุ่มผลิตพืชผัก ส่งโครงการหลวง เป็นต้น ดังนั้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของคนไทย ม้ง กะเหรี่ยง ในพื้นที่ดังกล่าวแล้ว จึงดีขึ้น และสอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ในด้านสิ่งแวดล้อม หลังจากเลิกการปลูกพืชไร่ ปลูกฝิ่น สภาพระบบนิเวศป่าดีขึ้นกว่าเดิม แต่ความหลากหลายทางชีวภาพลดลง เพราะประชาชนเพิ่มขึ้น ต้องการอาหาร และปัจจัยอื่น ๆ จากป่ามากขึ้น จึงเกิดการล่าสัตว์ การเกษตรแบบใช้สารเคมี ส่งผลต่อระบบนิเวศน้ำ ระบบนิเวศป่า

และการทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ ชาวบ้านเล่าว่า สัตว์ป่า เช่น หมูป่า เก้ง นก ฯลฯ น้อยลง เพราะถูกไล่ล่า กบ เขียด แมลง ในไร่นาลดลง เพราะถูกฆ่าโดยสารเคมีที่ใช้ในการทำ การเกษตร (จอณี โอโตเซา. สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2560 และน้อย น้อย ดอยสูงสง่า. สัมภาษณ์ , 18 กรกฎาคม 2560)

ดังนั้น การพึ่งพาอาศัยปัจจัย 4 อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค จากรบบ นิเวศป่า จึงลดน้อยลงกว่าเดิม

การบริโภคสินค้าสำเร็จรูปจากโรงงานมากขึ้น แต่ขาดระบบการเก็บขยะมูลฝอยที่ถูกต้อง จึงเกิดมลพิษทางขยะมูลฝอยทุกหมู่บ้าน

ถึงแม้ว่าระบบสิ่งแวดล้อมจะได้ระบบนิเวศป่า และน้ำกลับคืนมาในภาพรวม แต่ระบบ สิ่งแวดล้อมก็น่าจะได้รับการปรับปรุง ปัญหาดังกล่าวแล้ว เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาตามหลักภูมิสังคม

กลุ่มคนไทย ม้ง และกะเหรี่ยง ล้วนมีพื้นฐานประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการตั้งถิ่นฐานตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกันออกไป จึงก่อให้เกิดการประกอบอาชีพ และชีวิต วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และส่วนที่คล้ายกัน

ในส่วนที่เหมือนกันหรือคล้ายกัน คนไทย ม้ง กะเหรี่ยง ก่อนการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ มีการผลิตแบบยังชีพ ทำการผลิตเพื่อบริโภคเป็นหลัก อาจมีผลผลิตบางอย่างผลิตเพื่อขายบ้าง เช่น คนไทย ปลูกยาสูบ อ้อย ข้าวโพด หรือพืชไร่อื่น ๆ ม้ง ปลูกฝิ่น เพื่อขาย ปลูกข้าวเพื่อกิน ปลูกข้าวโพดเพื่อเลี้ยงสัตว์ กะเหรี่ยงปลูกข้าวเพื่อบริโภค ปลูกฝิ่นเพื่อขาย และรับจ้างม้ง ปลูกฝิ่น

หลังจากเกิดการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ ในระหว่างปี.ศ. 2512-2525 การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตก็ได้พัฒนาไปอย่างช้า ๆ จากระบบการผลิตเพื่อยังชีพ สู่ระบบการผลิตเพื่อขาย จนกระทั่งปัจจุบันนี้ แต่การเปลี่ยนแปลงของระบบการผลิต ในเกือบทุกหมู่บ้านก็ยังมี 2 ระบบควบคู่กันไป คือ ระบบการผลิตเพื่อขายในสินค้าประเภทเกษตรกรรม เช่น ผัก ผลไม้ ไม้ดอก และนอกการเกษตร เช่น การท่องเที่ยว การหัตถกรรม สร้างสินค้าของที่ระลึก จากวัสดุในท้องถิ่น เช่น จักสานไม้ไผ่ การแกะสลัก ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้าย เป็นต้น ก็ยังควบคู่กับการผลิตเพื่อบริโภค ระบบการผลิตแบบ 2 ระบบ จึงเกิดควบคู่กันในหมู่บ้าน และกระทำคู่ขนานกันไป

ระบบการผลิตที่ควบคู่กันทั้ง 2 ระบบ ในหมู่บ้านขึ้นอยู่กับปัจจัยทางด้านภูมิสังคม มากกว่าปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ หรือการแสวงหารายได้

คนไทยในเขตพื้นที่สูง และม้ง มีแนวโน้มการผลิตเพื่อขายมากกว่ากะเหรี่ยง และต้องการสร้างผลผลิตที่จัดจำหน่ายเพื่อแลกเงินตรา มากกว่ากะเหรี่ยง คนไทยปลูกข้าวเพื่อบริโภค และ ปลูกยาสูบ พืชผักสวนครัว สวนผลไม้ เลี้ยงสัตว์ เช่น โคเนื้อ หมู เป็ด ไก่ เพื่อขาย และบริโภค ม้ง ปลูกผักเป็นอาชีพหลัก เพราะสวนผักก่อให้เกิดรายได้ภายใน 2-3 เดือน นอกจากนี้ยังทำสวนผลไม้ มีรายได้ปีละ 1 ครั้ง จัดกิจกรรมการท่องเที่ยว และส่งเสริมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน จึงทำให้ม้ง มีรายได้จากการจำหน่ายของที่ระลึก ร้านอาหาร ม้งส่วนใหญ่ไม่ปลูกข้าวเพื่อบริโภค แต่ปลูกผักเพื่อประกอบอาชีพอย่างอื่น เพื่อให้ได้เงิน แล้วนำเงินมาซื้อข้าว

ภูมิประเทศในเขตภูเขาหมู่บ้านม้ง มิได้แตกต่างจากภูมิประเทศในเขตหมู่บ้านกะเหรี่ยง ซึ่งสามารถดัดแปลงภูมิประเทศให้ทำนาขึ้นบนได้ หรือนาที่ราบระหว่างหุบเขาได้ ม้งก็รู้จักระบบเหมืองฝาย เพื่อลำเลียงน้ำ มาสู่แปลงเพาะปลูก หรือนาข้าว เช่นเดียวกับกะเหรี่ยง แต่ม้งไม่ทำนา ปลูกข้าวหรือทำก็ส่วนน้อย ม้งปลูกผัก ทำสวน และปลูกพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ ทำธุรกิจด้านบริการในการท่องเที่ยวเพื่อให้ได้เงิน แล้วนำเงินมาซื้อข้าว แทนการทำไร่ ทำนาผลิตข้าวเอง ซึ่งแตกต่างจากกะเหรี่ยง ซึ่งทำไร่ ทำนา ปลูกข้าวเพื่อบริโภค จนกระทั่งปัจจุบันนี้

เหตุผลที่กะเหรี่ยงทำไร่ ทำนา ปลูกข้าว เกิดจากปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมกะเหรี่ยงให้ความสำคัญในเรื่องข้าว กับความพอเพียง

1. ข้าว วรรณกรรมมุขปาฐะ หรือนิทานคำสอนพื้นบ้าน ที่บอกเล่าต่อกันมาสู่รุ่นต่อรุ่น สอนให้กะเหรี่ยงเห็นความสำคัญของข้าว เป็นความจำเป็นต่อชีวิตมากกว่าสิ่งอื่น ๆ ข้าวสำคัญกว่าเงิน มีนิทานกะเหรี่ยงเล่าต่อกันมาว่า เด็กร้องไห้ พ่อให้เงิน แต่เด็กไม่หยุดร้อง แม่ป้อนข้าว เด็กหยุดร้อง เงินตราเป็นทรัพย์สินสมบัติของคนตาย ดังนั้นร่างศพ จึงมีเหรียญเงินตราวางไว้ เพื่อเตือนสติว่า เป็นสมบัติของคนตาย

นอกจากนี้ยังมีนิทานเล่าว่า ในสมัยอดีตชาวกะเหรี่ยงสร้างเมืองอยู่ในเขตเมืองเชียงใหม่ในปัจจุบัน กำแพงเมืองสร้างด้วยไม้ไผ่แน่นหนา แข็งแรง เพราะมีกำแพงแข็งแรง ข้าศึกจึงวางอุบายนำเงินเหรียญบรรจุในกำแพงเมือง แล้วยกทัพเข้าโจมตี ข้าศึกทำลายกำแพงไม้ไผ่ เงินเหรียญตกกระจายในเขตกำแพง ทหารกะเหรี่ยงวางอาวุธก็เก็บเงินเหรียญ ข้าศึกจึงบุกเข้ายึดเมืองได้

เรื่องเล่านิทานการสอนคนเช่นนี้ จึงมีส่วนทำให้สังคมกะเหรี่ยงมองเห็นความสำคัญของเงินตราลดน้อยลงไป

2. ความพอเพียง แนวคิด การดำเนินชีวิตของกะเหรี่ยงขึ้นอยู่กับพื้นฐานของความพอเพียง แบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กะเหรี่ยงสอนว่า มีอะไรให้แบ่งปัน มีน้อยให้น้อย มีมากให้มาก การดำรงชีวิตด้วยการอนุรักษ์ทรัพยากร ดังคำพูดที่ว่า “ใช้ป่าให้รักษป่า ใช้น้ำให้รักษน้ำ” คือใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัด และบำรุงรักษา กะเหรี่ยงอนุรักษ์ดิน น้ำ ป่า ด้วยคำสอน กฎ กติกาของสังคม และการเคารพ ยอมรับ ระลึกถึงบุญคุณ และความกลัวในสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น ผี เทวดา เป็นต้น ดังนั้น ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ป่า ในปัจจุบันถึงแม้จะถูกทำลาย และเกิดมลภาวะ แต่ก็ยังมีส่วนถูกอนุรักษ์ไว้เกือบทุกหมู่บ้าน เพราะการเคารพ การยอมรับ การนับถือสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ดังนั้น หมู่บ้านกะเหรี่ยงจึงมีป่าทำกิน ป่าชุมชน และป่าอนุรักษ์ เช่น ป่าช้า ป่าสายสะตือ ป่าขุนน้ำ เป็นต้น (ชูสิทธิ์ ชูชาติ, 2538)

ระบบการผลิตของกะเหรี่ยง ม้ง และคนไทย ซึ่งมีส่วนแตกต่างกันบางอย่าง เช่น คนไทยเน้นการผลิตเพื่อขาย แต่ยังเคารพในกฎ กติกา เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ม้ง เน้นการผลิตเพื่อขายเป็นหลัก ควบคู่กับการผลิตเพื่อยังชีพ แต่ระบบการผลิตด้านการเกษตรของม้ง กระทบต่อระบบนิเวศมากกว่า กลุ่มคนไทย และกะเหรี่ยง แต่ม้งก็อนุรักษ์ระบบนิเวศ และนับถือสิ่งเหนือธรรมชาติ ม้งก็มีป่าอนุรักษ์ ป่าพิธีกรรม เช่นเดียวกับกลุ่มคนอื่น ๆ ระบบการผลิตด้านการเกษตรของกะเหรี่ยง เน้นการอนุรักษ์ และความพอเพียง มากกว่าม้ง และคนไทย ข้อแตกต่างดังกล่าวเกิดจากปัจจัยหลัก คือ ภูมิสังคม

ดังนั้นปัจจัยหลักด้านภูมิสังคม จึงก่อให้เกิดความยั่งยืนแตกต่างกันออกไป ถึงแม้ประสบ
ผลสำเร็จในด้านความยั่งยืนในด้านเศรษฐกิจ แต่ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ความยั่งยืนด้านสังคม
ก็ยังมีปัญหา ในด้านการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ มลภาวะ ความโลภ การเห็นแก่ตัว การละเลย
คุณธรรม จริยธรรม การสูญเสียและจะนำไปสู่การแตกสลายของวัฒนธรรมท้องถิ่น และการศึกษาก็
ยังคงเป็นปัญหาที่รอการแก้ไข ทั้งในกลุ่มชาวบ้าน คนไทย มั่ง และกะเหรี่ยง

